

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1998 metai

Vilnius 1999

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1998

VILNIUS 1999

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1998

VILNIUS 1999

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė komisija

**Vytautas MERKYS (pirm.), Antanas TYLA (pirm. pavaduotojas),
Vacys MILIUS, Gediminas RUDIS, Rita STRAZDŪNAITĖ (sekretorė),
Gintautas ZABIELA**

**Redakcinės komisijos adresas:
Kražių g. 5, 2001 Vilnius**

Išleista Lietuvos istorijos instituto užsakymu

ISSN 0202-3342
ISBN 9986-34-038-1

EUGENIJUS GRUNSKIS

LIETUVOS SSR MGB PASTANGOS NUSTATYTI NUKAUTO PARTIZANO K. PYPLIO ASMENYBĖ

Kazimieras Pyplys (gimė 1923 01 23 Kėbliškių k. Prienų vls. Kauno aps., žuvo 1949 09 23 Kalesninkų miške prie Žarnaučiznos k. Alovės vls. Alytaus aps.) – vienas labiausiai pasižymėjusių Lietuvos partizanų. Apie jo neilgą gyvenimo kelią (26 m.) ir dalyvavimą kovose su sovietiniais okupantais bei jų talkininkais jau rašyta bendražygio partizano Juozo Lukšos („Daumanto“¹) atsiminimuose (1-asis leid. – 1950), čekisto Viktoro Ditkevičiaus² „dokumentinėje“ apybraižoje, istoriko Liūto Mockūno³ bei žurnalistės Antaninos Garmutės⁴ darbuose. K. Pyplio aktyvią partizaninę veiklą, kelionę į Vakarus iš dalies nušviečia partizanų apygardų, sričių bei Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio (LLKS) vadovybės dokumentai⁵.

Aukštaūgis (daugiau kaip 2 m), stiprus, pramokęs boksuotis ir šaudyti prieiško ūkininko sūnus nepritarimą sovietinei okupacijai pareiškė jau 1940 m. rudenį, mokydamasis Kauno aukštesniojoje technikos mokykloje. Buvo suimtas, bet po kurio laiko paleistas. Prasidėjus Vokietijos–SSSR karui, K. Pyplys – Birželio sukilimo dalyvis Pakuonyje (Prienų vls.)⁶.

¹ J. D a u m a n t a s, *Partizanai už geležinės uždangos*, Chicago: Lietuvių katalikų spaudos draugija, 1950, p. 263–270, 360–361, 367–390; J. D a u m a n t a s. *Partizanai*, Trečias patais. ir papild. leidimas, Vilnius: Vaga, 1990, p. 248–260, 351, 358–381; toliau tekste nuorodos pateikiamos iš trečiojo knygos leidimo.

² V. D i t k e v i č i u s, Kurjeris eina į Vakarus..., *Nematomasis frontas*, sudaryt. A. Viršulis, Vilnius: Mintis, 1967, p. 7–45; V. D i t k e v i č i u s, Kurjeris eina į Vakarus: antroji dalis, *Švyturys*, 1967, Nr. 12–14.

³ L. M o c k ū n a s, *Pavargęs herojus: Jonas Deksnys trijų žvalgybų tarnyboje*, Vilnius: Baltos lankos, 1987, 567 p.

⁴ A. G a r m u t ė, *Išėjo broliai: Dokumentinės apybraižos*, Kaunas: Spindulys, 1990, p. 47–63.

⁵ *Laisvės kovos 1944–1953 metais: Dokumentų rinkinys*, sudarė D. Kuodytė, A. Kašėta, Kaunas: Lietuvos polit. kalinių ir tremtinių s-ga, Pasaulio lietuvių bendruomenė, 1996, p. 227–228, 250–252, 465–469, 499–501, 513–536, 585–587 ir kt.

⁶ A. G a r m u t ė, min. veik., p. 48–49.

Grįžus Raudonajai armijai ir sovietų valdžiai, 1944 m. rudenį K. Pyplys tapo partizanų. Pasivadinęs „Tigro“, „Briedžio“, „Mažvydo“, „Mindaugo“, „Mažyčio“, „Audronio“ slapyvardžiais, partizanavo Kauno, Marijampolės ir aplinkinėse apskrityse, daugiausia Tauro partizanų apygardos zonoje. Įvairiu metu priklausė Šarūno, Birutės, Geležinio Vilko, Vytauto rinktinėms. Iš pradžių buvo eilinis, vėliau ėjo skyriaus būrio vado pareigas. K. Pyplys puikiai šaudė, ypač pistoletu, išmanė įvairiausių sistemų ginklus. Jis pasižymėjo drąsa, greitai orientuodavosi, nepasimesdavo sudėtingiausiose aplinkybėse. Todėl kai Vytauto rinktinės vadas Vytautas Gavėnas („Vampyras“) bei jo ryšininkė ir draugė Marijampolės apskrities vykdomojo komiteto socialinio aprūpinimo skyriaus buhalterė Anelė Senkutė („Pušėlė“) sumanė sunaikinti aukštus apskrities partinius ir sovietinius pareigūnus, šiai akcijai vykdyti vadas paskyrė K. Pyplių („Mažvydą“).

1947 m. vasario 18 d. vakare į inscenuotas buhalterės A. Senkutės ir „Vilniaus miesto fizinės kultūros ir sporto komiteto instruktoriaus“ K. Pyplio „sužieduotuvės“, vykusias „sužadėtines“ bute (Marijampolė, Trakiškių g-vė 4), atvyko dauguma kviestų „svečių“. Baigiantis „baliui“, smarkiai išgėrusius apskrities funkcionierius „sužadėtiniai“ („Pušėlė“ iš vieno, o „Mažvydas“ iš dviejų pistoletų) šaltakraujiškai ir be gailesčio iššaudė. 1947 m. vasario 19 d. apie 1 val. nakties buvo nušauti penki asmenys: LKP(b) apskrities komiteto pirmasis sekretorius, LSSR Aukščiausiosios tarybos deputatas Steponas Bakevičius, Marijampolės valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkas, kandidatas į VKP(b) narius Bronius Jasiūnas, jo pavaduotojas Edvardas Frankas, MVD apskrities skyriaus pasų stalo viršininkas Borisas Gurevičius ir apskrities valstybinio banko skyriaus buhalterė komjaunuolė Ona Karvelytė⁷.

Tai buvo vienintelis atvejis krašto pasipriešinimo sąjūdžio istorijoje, kai nuo partizanų rankos krito apskrities aukščiausias partinis pareigūnas. Apie tai, kad „nežinomi banditai“ nužudė partinius ir sovietinius funkcionierius, skubiai vyriausybinių ryšio priemonėmis buvo informuoti ne tik LKP(b) CK ir LSSR administracijos vadovai Antanas Sniečkus ir Mečislovas Gedvilas, bet ir SSSR vidaus reikalų ministras gen. plk. Sergejus Kruglovas, jo pavaduotojas gen. ltn. Vasilijus Riasnojus, SSSR MVD pasienio kariuomenės viršininkas gen. ltn. Nikolajus Stachanovas⁸.

Praėjus pusantro mėnesio po įvykdytos užduoties, K. Pyplys buvo paaukštintas. Tauro apygardos vado ltn. Antano Baltūsio 1947 04 10 įsakymu Nr. 12 jis buvo paskirtas 24-osios (Maironio) kuopos vadu ir turėjo rūpintis apygardos štabo apsauga⁹.

⁷ E. G r u n s k i s, Mirtis „sužieduotuvėse“, *Politika*, 1990, Nr. 19, p. 24–27.

⁸ LSSR vidaus reikalų ministro p. e. P. Kapralovo 1947 02 19 telefonograma SSSR vidaus reikalų ministro pavaduotojui V. Riasnojui, *Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos archyvas* (toliau – *LVRMA*), f. 141, ap. 3, b. 25, l. 78–79; SSSR MVD pasienio kariuomenės viršininko N. Stachanovo 1949 02 19 pranešimas SSSR vidaus reikalų ministrui S. Kruglovui, *Пограничные войска СССР, май 1945–1950: Сборник документов и материалов*, Москва: Наука, 1975, c. 233.

⁹ B. U l e v i č i u s, Tauro apygardos istorijos apžvalga, *Laisvės kovų archyvas*, Kaunas: Lietuvos polit. kalinių ir tremtinių s-ga, Istorijos sekcija, t. 3–4, 1992, p. 31.

Tačiau po kurio laiko K. Pyplys su keliais kovotojais apygardos vado nurodymu buvo pasiūstas į Kauną parūpinti partizanams pinigų ir maisto, pasak J. Lukšos, „apšvarinti kai kurias maisto gamybinės įmones“. Vykdydamas vado užduotį, K. Pyplys („Mindaugas“) prie Rotušės pakliuvo į čekistų pasalą. Tačiau jis nesutriko, nukovęs 5 saugumiečius, pasinaudojęs kilusia gatvės minioje panika, sugebėjo pabėgti¹⁰. Profesionalus čekistas majoras Laurentijus Maksimovas (g. 1923 m. Ukmergėje), pokario metais dirbęs MGB agentu¹¹ Lietuvoje ir Lenkijoje, po daugelio metų (1974) trumpai prisiminė šį neeilinį įvykį ir taip apibūdino K. Pyplių: „Reikia pažymėti, kad Pyplys, pravarde Mažytis (nors buvo aukštas), buvo užkietėjęs teroristas. Kartą atvažiavęs į Kauną motociklu, užmušė 5 žmones, sėdėjusius pasaloje“¹².

Lietuvos Bendro Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdžio (BDPS) vadovybė (iš tikrųjų Tauro apygardos vadas A. Baltūsis), siekdama atkurti nutrūkusius ryšius su Vakarų Europoje įsikūrusiais Vyriausiuoju Lietuvos Išlaisvinimo Komitetu (VLIK'u) ir BDPS Užsienio Delegatūra, savo 1947 12 13 potvarkiais Nr. 996 ir 998 pasiuntė į Vakarų specialius įgaliotinius J. Lukšą („Skrajūnā“) ir K. Pyplių („Audroni“) ¹³. Jiems buvo nurodyta pateikti „aiškų ir išsamų vaizdą apie padėtį Lietuvoje“, išrūpinti išeivijos lietuvių organizacijų ir užsienio valstybių finansinę, materialinę, ir ginklais, paramą pasipriešinimo sąjūdžiui¹⁴.

Partizanų pasiuntiniai vežėsi BDPS memorandumą, Lietuvos katalikų laišką Šventajam Tėvui, Dainavos ir Tauro apygardose nužudytų, suimtų, ištremtų žmonių, sudegintų ūkių sąrašus, pogrindžio spaudos pavyzdžius, fotonuotraukas, atspindinčias laisvės kovotojų buitį, tarp jų ir čekistų išniekintų partizanų lavonų fotografijas¹⁵.

Žygi partizanai pradėjo 1947 m. gruodžio 15 d. Jie kirto SSSR ir Lenkijos sieną Kaliningrado srityje ir 1948 m. sausio pabaigoje pasiekė Gdynės uostą (Lenkija), o iš ten laivu – Švedijos uostą Trelleborgą (1948 m. vasario 6 d.)¹⁶.

¹⁰ J. D a u m a n t a s, min. veik., p. 351; Nemuno srities vado p. e. S. Staniškio („Vilties“) 1950 06 12 raportas LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininkui J. Žemaičiui, *Laisvės kovos 1944–1953 metais*, p. 586. Tačiau šiuose šaltiniuose nurodyta kitokia minėto įvykio data. J. Lukša rašo, kad tai įvyko 1947 m. rugsėjo 15 d., o S. Staniškis dokumente dėl žuvusio K. Pyplio apdovanojimo nurodo, kad partizanai pasižymėjo 1947 m. gegužės mėn.

¹¹ J. Lukša savo knygos papildyme „MGB pinklės Lietuvos rezistencijoje“ jį vadina Juozo Markulio („Erelio“) patikėtiniu Antanu (slapyv.), J. D a u m a n t a s, min. veik., p. 471–472.

¹² KGB prie LSSR MT 1-ojo skyriaus operatyvinio darbuotojo L. Maksimovo 1974 07 29 raportas KGB prie LSSR MT pirmininkui J. Petkevičiui, parengė D. Kuodytė, *Laisvės kovų archyvas*, Kaunas, 1992, t. 5, p. 58.

¹³ L. M o c k ū n a s, min. veik., p. 544.

¹⁴ Ten pat, p. 545–547.

¹⁵ BDPS parengtas siunčiamos į užsienį medžiagos turinys, *Laisvės kovos 1944–1953 metais*, p. 467–469.

¹⁶ L. M o c k ū n a s, min. veik., p. 264–265, 270.

K. Pyplys, kuris, pasak L. Mockūno, „automatą geriau valdė negu plunksną“¹⁷, liko Švedijoje, o J. Lukša aktyviai išitraukė į politinius ginčus tarp VLIK'o vadovų bei BDPS užsienio delegatūros narių ir nuolatos su reikalais važinėjo į Vakarų Vokietiją bei Prancūziją. Pyplys nepritapo prie negausios Stokholmo lietuvių bendruomenės. Beveik negaudamas iš pažįstamų paramos (J. Lukša dažnai būdavo išvykęs), Pyplys sunkiai vertėsi, kartais neturėdavo ko ir pavalgyti¹⁸. Todėl baigęs švedų žvalgybos organizuotus radistų kursus, jis visokiais būdais stengėsi grįžti į Lietuvą.

1948 m. balandžio ir gegužės mėn. K. Pyplys su estų ir latvių desantininkais švedų kateriu du kartus mėgino plaukti į Estiją, o iš ten nusigauti į Lietuvą, tačiau vieną kartą kelią pastojų sovietų sargybinis laivas, o kitą sugedo katerio variklis¹⁹. Dėl variklio gedimo sužlugo ir trečias bandymas (1949 04 06) grįžti į Lietuvą²⁰.

Pagaliau 1949 m. gegužės 1 d. naktį anglų kateris pajūryje, netoli Palangos, išlaipino amerikiečių, anglų ir švedų žvalgybų apginkluotą ir visapusiškai materialiai (techninėmis priemonėmis ir pinigais) aprūpintą tarptautinį desantą. Grupę sudarė: BDPS Prezidiumo narys, Lietuvos pagrindžio atstovas užsienyje Jonas Deksnys, radistas Valdemaras Briedis, K. Pyplys, du buvę studentai estai (Max ir Nixi) bei latvis Vivudas Sveicas²¹. Tuo metu niekas iš jų nežinojo, kad šis latvis, 1948 m. rudenį neva pabėgęs iš Rygos į Gotlandą, yra Latvijos SSR MGB agentas „Apoksas“...

Grupei pasiekus Želvių k. (Darbėnų vls. Kretingos aps.), kur, Pyplio žiniomis, gyveno partizanų ryšininkas Antanas Martinkus, atsiskyrė V. Sveicas pareiškęs, kad važiuosias iš Darbėnų į Rygą...

Senasis ryšininkas jau buvo miręs, o ūkį tvarkė čekistų užverbuotas žentas Normantas. Pastarasis atvykėlius suvedė su dviem neva vietinių partizanų atstovais. Susitarta, jog 1949 05 07 atvyks partizanų būrys ir svečiai prie jų prisidės. Tačiau likus kelioms valandoms iki susitikimo su „partizanais“, Pyplys staiga nusprendė vykti į Suvalkiją (Tauro apygardą). Bendražygių atkalbinėjimai nepadėjo. Kiek paėjęs jis išgirdo šūvius, po to mašinų ūžimą... J. Deksnio grupę apsupo Algimanto Zaskevičiaus („Bagdono“) vadovaujami smogikai ir visus suėmė²².

K. Pyplys vienintelis iš minėtų desantininkų turėjo partizaninės kovos patirties, buvo išsiugdęs stiprų savisaugos instinktą, turėjo pavojaus nuojautą. Kažkuo jam nepatiko, pasirodė įtartini tie partizanais prisistatę vyrai...

Pranešime (1949 06 18) LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininkui Jonui Žemaičiui jis trumpai informavo apie grupės atvykimą į Lietuvą, susitikimus su įtartinais

¹⁷ Ten pat, p. 312.

¹⁸ Ten pat, p. 340.

¹⁹ Ten pat, p. 273.

²⁰ Ten pat, p. 345–346.

²¹ Ten pat, p. 351.

²² Ten pat, p. 366.

partizanais ir iškėlė prielaidą, jog J. Deksnys ir kiti tikriausiai pakliuvo į MGB rankas²³. Įtarimus, kad jo bendražygius MGB galėjo paimti gyvus, K. Pyplys išdėstė ir slaptaraščiu rašytame laiške į Vakarus²⁴.

Praėjus keturiems mėnesiams (1949 09 23), Dainavos apygardos štabo bunkerį Kalesninkų miške (Alytaus aps.), kuriame slėpėsi K. Pyplys ir partizanas Juozas Makarevičius („Žilvitis“), apsupo MGB kariuomenės 4-osios šaulių divizijos 34-ojo šaulių pulko daliniai. Šturmuojant bunkerį, partizanai žuvo.

Tai buvo paskutinis drąsaus partizano mūšis. Iš viso K. Pyplys dalyvavo 18-oje kautynių, du kartus²⁵ buvo sužeistas²⁶.

J. Lukša atsiminimuose rašė: „Nuo pat pirmųjų partizano dienų, įskaitant ir šį vakarą (pasikėsinimą į Marijampolės aps. pareigūnus 1947 02 18. – E. G.), Mažvydas savo ranka jau buvo sunaikinęs lygiai šešiasdešimt bolševikų. Dėl to nenuostabu, kad jis buvo laikomas vienu iš narsiausių Suvalkijos partizanų“²⁷.

Dabar, praėjus pusei amžiaus ir daugiau laiko nuo žiauraus ir kruvino partizanų karo su okupantais ir jų talkininkais, nelengva spręsti, ar visos minėtos aukos buvo tik bolševikai, NKVD kareiviai, sribai...

Sena prancūzų išmintis byloja: „A la guerre comme à la guerre“²⁸. Visuose kraštuose, vykstant aršioms kovoms su okupantais ir jiems prijaučiančiais, niekada nepavykdavo išvengti taikių (ir nekaltų) žmonių aukų.

Sovietiniai saugumiečiai majorai V. Ditkevičius ir L. Maksimovas K. Pyplį apibūdino kaip „aršų banditą“ bei „užkietėjusį teroristą“. Pakliuvęs į MGB nagus ir ėmęs tarnauti čekistams, vienas pasipriešinimo organizacijų kūrėjų Jonas Deksnys savo bendražygi (kartu atvyko į Lietuvą) vadino „mažai raštingu ir protiškai itin buku“, „išžudžiusiu kelias valstiečių šeimas“²⁹.

Suprantama, iš MGB karininkų bei čekistų užverbuotų agentų negalima tikėtis palankių ar nešališkų atsiliepimų apie partizanus, t. y. apie savo priešus. Tačiau kartu verta paminėti, jog K. Pyplį artimiausioje pažinti Švedijos lietuviai, savitarpio susirašinėjime bei pokalbiuose pažymėjo kai kurias neigiamas jo būdo savybes³⁰. Išeivijos istorikas Liūtas Mockūnas knygoje apie J. Deksnį nemažai dėmesio paskyrė ir K. Pypliui.

²³ *Laisvės kovos 1944–1953 metais*, p. 499–501.

²⁴ L. M o c k ū n a s, min. veik., p. 367–368.

²⁵ Pasak paties K. Pyplio, jis buvo sužeistas keturis kartus. Žr. L. Mockūnas, min. veik., p. 339.

²⁶ Nemuno srities vado p. c. S. Staniškio („Vilties“) 1950 06 12 raportas LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininkui J. Žemaičiui, *Laisvės kovos 1944–1953 metais*, p. 586; *Lietuvos partizanų kovos ir jų slopinimas MVD–MGB dokumentuose 1944–1953 metais*, sudarė N. Gaškaitė, A. Kašėta, J. Starkauskas, Kaunas: Lietuvos polit. kalinių ir tremtinių s-ga, Pasaulio lietuvių bendruomenė, 1996, p. 697.

²⁷ J. D a u m a n t a s, min. veik., p. 259–260.

²⁸ „Kare kaip kare“.

²⁹ J. D e k s n y s, Iliuzijų sudužimas, *Švyturys*, 1962, Nr. 11, p. 16.

³⁰ L. M o c k ū n a s, min. veik., p. 271, 278, 338–339 ir kt.

Pastebėjęs, jog pastarasis turėjo specifinių savybių (teigiamų ir neigiamų. – E. G.), autorius pažymėjo, kad K. Pyplys „neturėjo jokių humanistinių sentimentų“³¹.

Žuvus Kazimierui Pypliui, Dainavos apygardoje buvo paskelbtas gedulas, partizanai ant rankovių nešiojo juodus raiščius³². Nemuno (Pietų Lietuvos) srities partizanų vadų susirinkimas (1950 06 01) „už nuveiktus darbus bei nuopelnus tautai ir Sąjūdžiui“ K. Pypliui suteikė Laisvės Kovos Karžygio vardą, o LLKS Tarybos Prezidiumas apdovanojo I laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais)³³.

Čia skelbiamas LSSR valstybės saugumo ministro gen. mjr. Piotro Kapralovo pranešimas (1949 12 10) savo viršininkui SSSR valstybės saugumo ministrui gen. plk. Viktorui Abakumovui apie nukauto partizano Kazimiero Pyplio palaikų identifikavimą. Lietuvos čekistas informavo, jog Kalesninkų miške žuvusių partizanų lavonai buvo atvežti į Alytų, o iš ten į Vilnių. Tačiau nei MGB agentai, nei kiti asmenys jų neatpažino. Taip atsitiko, matyt, todėl, kad K. Pyplys buvo ne vietinis, o Tauro apygardos partizanas. Be to, kaip pažymėjo Kapralovas, jo veidas buvo sudarkytas. Galimas daiktas, jog Pyplys, nenorėdamas, kad čekistai jį atpažintų, susisprogdino. Tai patvirtina ir saugumiečio V. Ditkevičiaus apybraižoje pateikti partizanų pokalbiai. Pasak partizano „Rimvydo“, „jis (K. Pyplys. – E. G.) didvyriškai kovėsi ir nesuradęs išeities pats nusižudė. Kad nebūtų atpažintas, susisprogdino veidą“³⁴. Pokario kovose tai buvo neretas atvejis.

Pagal specialią SSSR MVD direktyvą³⁵ (1946 08 09) bei analogišką LSSR MVD instrukciją³⁶ (1946 08 17) nukautų partizanų lavonai buvo vežami į MVD (MGB) apskrities skyrių atpažinti ir nufotografuoti. Paskui lavonai turėjo būti slapta užkasti tokiose vietose, kad jų „nerastų banditai“. Lietuvos čekistai, kaip nurodė Kapralovas, taip ir padarė: neatpažintus lavonus apipylė rūgštimi ir užkasė.

Praejo du mėnesiai. 1949 m. lapkričio 26 d., pranešus agentui, Varčios miške (Alytaus aps.) MGB kariuomenės dalinys aptiko partizanų bunkerį ir jį sunaikino. Žuvo 8 kovotojai, o vieną partizaną – Alfonsą Diksą („Inžinierių“) – paėmė gyvą. Tardomas jis pranešė, kad 1949 09 23 Kalesninkų miške buvo sunaikintas Dainavos apygardos štabo bunkeris, kuriame slėpėsi partizanai „Mažytis“ ir „Žilvitis“³⁷.

³¹ Ten pat, p. 339.

³² V. D i t k e v i č i u s, Kurjeris eina į Vakarus, *Švyturys*, 1967, Nr. 14, p. 5.

³³ *Laisvės kovos 1944–1953 metais*, p. 585; *Lietuvos partizanų kovos...*, p. 697.

³⁴ V. D i t k e v i č i u s, Kurjeris eina į Vakarus, *Švyturys*, 1967, Nr. 14, p. 5.

³⁵ SSSR MVD vyriausiosios kovos su banditizmu valdybos viršininko gen. ltn. A. Lcontjevo 1946 08 09 direktyva Nr. 7/2/673 BSSR, LSSR, Latvijos SSR ir ESSR vidaus reikalų ministrams, *Lietuvos ypatingasis archyvas*, f. K-1, ap. 3, b. 670, l. 167–169.

³⁶ LSSR vidaus reikalų ministro gen. mjr. J. Bartašiūno ir SSSR MVD vidaus kariuomenės 4-osios šaulių divizijos vado gen. mjr. A. Golovkos 1946 08 17 direktyva Nr. 0073 MVD apskričių ir miestų skyrių viršininkams bei MVD kariuomenės dalių vadams, *LVR MA*, f. 141, ap. 1, b. 71, l. 190–194.

³⁷ Iš A. Diksos parodymų, *Buržuazinių nacionalistų gaujų siautėjimas Dzūkijoje: Archyviniai dokumentai*, VI rinkinys, spaudai paruošė V. Ditkevičius, Vilnius, 1964, p. 107.

„Mažvydo“, „Mažyčio“ slapyvardžius čekistai gerai žinojo dar nuo „sužieduotuvių balius“ Marijampolėje (1947). Be to, MGB agentu tapęs J. Deksnys papasakojo viską, ką žinojo apie Pyplį.

Tačiau „Mažytis“ buvo žinomas ir Maskvos čekistams. 1948 m. rudenį iš Švedijos į Estiją buvo atplukdyti trys estai, kuriuos greitai suėmė MGB agentai smogikai. Tardomi jie pranešė, kad girdėję, jog į Lietuvą esą jau yra atvykę „amerikiečių agentai“ Lukša ir Pyplys. SSSR valstybės saugumo ministras V. Abakumovas tuojau apie tai informavo (1949 01 07) tuometinį LSSR valstybės saugumo ministrą gen. mjr. Dmitrijų Jefimovą ir įsakė imtis „skubių priemonių, organizuojant Lukšos ir Pyplio paiešką“³⁸.

Žinodami, kokią reikšmę Maskva teikia „užsienio žvalgybų agentų“ sugavimui arba „nukenksminimui“ (MGB terminas), taip pat norėdami pasižymėti, Lietuvos čekistai skubiai ėmėsi įvairių priemonių nustatyti, ar žuvęs partizanas iš tikrųjų yra K. Pyplys.

...Praslinkus daugiau kaip 40 metų, 1993 m. liepos 11 d. Kalesninkų miške, K. Pyplio ir J. Makarevičiaus žuvimo vietoje, buvo atidengtas kryžius, įrengta koplytėlė...³⁹

Čia skelbiamas dokumentas saugomas Lietuvos ypatingajame archyve, LSSR MGB vadovų pranešimų SSSR valstybės saugumo ministerijai byloje.

Совершенно секретно

Министру Государственной Безопасности Союза ССР
Товарищу АБАКУМОВУ В. С.

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА
о ликвидации разведчика-террориста „Мажитиса“

23 сентября т. г. по данным агентов „Ажолас“, „Валис“ и „Зигмас“ Алитусский уездный отдел вскрыл бункер штаба округа „Дайнава“, в котором были убиты при активном вооруженном сопротивлении 2 бандита.

Из бункера было изъято оружие, штабная переписка, рапорт и две черновых записки, написанные разыскивавшимся разведчиком-террористом „Мажитисом“.

В убитых бандитах подозревались руководящие участники штаба бандокруга „Дайнава“ – „Дзукас“ и „Веверсис“, однако в уезде они опознаны не были. После этого трупы были доставлены в Вильнюс, где предъявлялись 4-м агентам, знающим руководящий состав штаба округа „Дайнава“, но и в Вильнюсе бандиты также опознаны не были.

³⁸ Cit. pagal: L. M o s k ū n a s, min. vcik., p. 321.

³⁹ Įvykiai, *Tremtinys*, 1993, Nr. 15, p. 4.

26 ноября по данным агента в Алитусском уезде вновь был вскрыт штабной бункер, в котором убито 8 бандитов, в том числе зам. командующего округом и захвачен живым рядовой бандит Дикса.

Дикса показал, что 23 сентября в штабном бункере были убиты бандиты по кличкам „Жилвитис“ и „Мажитис“. „Жилвитиса“ он назвал как известного ему руководящего участника бандокруга „Дайнава“, а о „Мажитисе“ показал, что он за несколько дней до ликвидации прибыл в штаб из Клайпедского края по делам бандподполья и, находясь в бункере, был ликвидирован.

Среди документов, изъятых в бункере 26 ноября, обнаружен т. н. „Обзор действий 3-го взвода группы „Железного волка“ бригады „Казимирайтиса“, где указывается, что 23 сентября был ликвидирован бункер и в нем „погибли партизаны“ „Мажитис“ и „Жилвитис“.

Эти данные нами всесторонне проверены и в результате установлено, что 23 сентября в штабном бункере округа „Дайнава“ действительно был убит разыскивавшийся нами разведчик Пиплис Казис по кличке „Мажитис“.

Фотография трупа „Мажитиса“ предьявлялась его сестре Пиплите Онуте (агент „Клеопатра“), задержанным десантникам, прибывшим вместе с „Мажитисом“ из Швеции, Декснису и Бредису, агентам „Багдонасу“ и „Обелинскасу“, захваченным бандитам Моцко Пятрасу („Кайрис“) и Петрайтис.

Все они по целому ряду отличительных черт лица в фотографии трупа опознали „Мажитиса“.

Фотография трупа была предьявлена агенту МГБ Латвийской ССР „Апоксу“, который в этой фотографии также нашел сходство с „Мажитисом“, прибывшим совместно с ним в мае из-за кордона.

Фотография трупа для исследования и сопоставления с фотографией, на которой „Мажитис“ был сфотографирован живым, передавалась в Научно-технический отдел Управления милиции, где по ряду совпадающих примет трупа с приметами лица изображенными на 2-х других фотографиях, дано предположительное заключение о том, что на снимках изображено одно и то же лицо. Для исследования передавались фотографии „Мажитиса“ 6-летней давности. Лицо трупа несколько искажено ранениями и неудачно сфотографировано.

Труп опознанию не подвергался, т. к. после предания его земле он был облит кислотой и при вскрытии его теперь оказался разложившимся.

23 сентября в бункере были изъятые американский полуплащ-реглан и полевая сумка иностранного образца, два пистолета и автомат „МП-43“. Эти вещи абсолютно аналогичны вещам, изъятым у Дексниса ири его задержании.

Изъятые в бункере вещи были предьявлены Декснису и Бредису. Оба они подтвердили, что полуплащ и полевая сумка принадлежали „Мажитису“ и были им приобретены в Стокгольме с участием Дексниса. Оружие они также опознали, как выдававшееся шведской разведкой при выброске в Литву. Изъятые в бункере оружие имеет полную идентичность с оружием, изъятим у Дексниса. Полуплащ, полевая сумка и оружие, изъятые в бункере, были предьявлены задержанному

бандиту „Кайрису“ и связнику „Мажитиса“ Петрайтису Антанасу. Оба они эти вещи опознали, как принадлежащие „Мажитису“. В этом плаще они встречали „Мажитиса“ и какой-либо другой верхней одежды он не имел. Полевая сумка и оружие также постоянно находились при нем.

Главарь банды „Кайрис“ показал, что „Мажитис“ по прибытию из-за границы установил связь с руководимой им бандой и при его помощи был переправлен в штабную банду „Железного волка“ для встречи с руководителями бригады и округа „Таурас“. Последний раз „Кайрис“ встречался с „Мажитисом“ в начале сентября в расположении штаба бандбригады „Железный волк“. При этой встрече „Мажитис“ рассказывал „Кайрису“, что он получил письмо из „южной области“ и должен выехать туда.

20 сентября „Кайрис“ встречался с командующим округом „Таурас“ „Фаустасом“, которому бандиты „Ритас“ и „Жайбас“ в присутствии „Кайриса“ докладывали о том, что „Мажитис“ выбыл в штаб банды „Южной области“ в сопровождении бандита „Жилвитиса“, прибывшего из этого штаба.

Бандит „Жилвитис“, как установлено по материалам Алитусского уездного отдела, убит вместе с „Мажитисом“.

После этого „Кайрис“ никаких сведений о „Мажитисе“ не получал и последний в районе руководимой им банды (Пренайский уезд) больше не появлялся.

Арестованный связник „Мажитиса“ Петрайтис Антанас (его родственник) показал, что впервые с „Мажитисом“ он встретился в мае т. г. после прибытия его из Швеции. Первая встреча состоялась на квартире Петрайтиса Антанаса. Последний раз Петрайтис встречал „Мажитиса“ в конце августа. В этот раз он высказывал намерение уйти в другой район, боясь быть арестованным, т. к. его место пребывания было расширено органами.

До дня ареста Петрайтис Антанас поддерживал связь с бандитами, однако „Мажитиса“ больше не встречал и о месте его пребывания данных не имел.

В район места пребывания родителей „Мажитиса“ нами направлялся в маршрут агент „Клеопатра“ с заданием выяснения места пребывания „Мажитиса“. Агент лично встречался с матерью „Мажитиса“, которая рассказала, что „Мажитиса“ видела только в сентябре и он, якобы, после этого ушел в центр и при помощи которого будет пытаться установить связь с людьми, прибывшими вместе с ним из-за границы.

В розыске „Мажитиса“ и разработке его связей использовывался агент Пренайского уездного отдела МГБ „Гарнис“, который 16 ноября донес, что „Мажитиса“ он встречал 10 ноября с группой бандитов, якобы, „Мажитис“ заходил к нему на квартиру и принимал участие в выпивке.

Сообщения „Гарниса“ вызывали сомнения, однако, он до проведения ему очной ставки с его дочерью Альбиной настаивал на том, что сообщал правдивые нам данные.

После очной ставки с дочерью „Гарнис“ признал, что сообщал вымышленные данные и что лично с „Мажитисом“ он не встречался. Сообщать вымышленные данные о „Мажитисе“ его побудила, как он указывает, заинтересованность им органов после того, как он впервые сообщил о слухах появления в Пренайском

уезде „Мажитиса“, а в последующем заинтересованность в получении денежных вознаграждений. Для подтверждения вымышленных сообщений он подговаривал соседей рассказывать органам МГБ о пребывании в этом районе „Мажитиса“.

Допрошенные его дочь, агент „Шалтражис“ и „Пирагас“ показали, что „Гарнис“ их уговаривал сообщать о „Мажитисе“ органам МГБ ложные сведения, фактически они его не встречали.

Каунасское Уиравление МГБ через агента „Лиду“ вело разработку связника „Мажитиса“ Шальчуса Витаутаса. Агент „Лиди“ сообщал о встречах Шальчуса с „Мажитисом“, личной встрече агента с человеком, которого Шальчус называл „Мажитисом“ и передаче путевки на курортное лечение „Мажитису“.

Шальчус Витаутас арестован с тем, чтобы следственным путем внести ясность в сообщения агента „Лиди“. После длительной следственной работы над Шальчусом и проведенных с ним 4-х очных ставок он никаких показаний о своих связях с бандитами и в частности с „Мажитисом“ не дал.

8–9 ноября проведена агентурная комбинация допроса Шальчуса в лесу „представителем“ бандитского штаба из состава участников спецгруппы. (Допрос вел агент „Багдонас“). Легендированную бандгруппу Шальчус принял за действительных бандитов и рассказал о своей связи с бандитами, действующими в Пренайском уезде и в том числе с „Мажитисом“: с „Мажитисом“ он встречался 4 раза при обстоятельствах, которые перекрываются показаниями Петрайтиса Антанаса. Последний раз с „Мажитисом“ он виделся 8–9 августа, больше „Мажитис“ в этом районе не появлялся. В отношении курортной путевки он рассказал, что лично сам путевкой ни у кого не интересовался, но о направлении на курорт его отца интересовалась мать Шальчуса. Приобрела ли она путевку он не знает.

Эти показания дают основания считать, что агент „Лиди“ в отношении „Мажитиса“ сообщала неправдоподобные данные.

Таким образом, проведенные мероприятия с достаточной полнотой дают основание утверждать, что в числе ликвидированных 23 сентября двух бандитов был убит „Мажитис“ – Пиплис Казис.

Приложение: Копии документов, подтверждающих ликвидацию „Мажитиса“.

Министр Государственной безопасности Литовской ССР генерал-майор
(Капралов)

10 декабря 1949 года

№ 3/с-1267

гор. Вильнюс

ЛУА, f. К-1, ap. 3, b. 289, l. 148–153. Patvirtintas nuorašas.

SSR Sąjungos Valstybės Saugumo Ministrui draugui Abakumovui V. S.¹

PAAIŠKINAMASIS RAŠTAS

apie žvalgo teroristo „Mažyčio“ likvidavimą

Š. m. [1949. – E. G.] rugsėjo 23 d. [MGB] Alytaus apskrities skyrius, remdamasis agentų „Ažuolo“², „Valio“³ ir „Zigmo“⁴ pranešimais, aptiko Dainavos apygardos štabo bunkerį, kuriame aktyviai su ginklu pasipriešinus buvo užmušti 2 banditai.

Iš bunkerio buvo išimti ginklai, štabo susirašinėjimas, raportai ir dviejų laiškelių juodraščiai, parašyti ieškomo žvalgo teroristo Mažyčio.

Buvo įtariama, kad užmušti banditai yra Dainavos banditų apygardos štabo vadovai – „Džukas“⁵ ir „Vieversys“⁶. Tačiau apskrityje jie nebuvo atpažinti. Paskui lavonai buvo atgabenti į Vilnių, kur parodyti 4 agentams, pažįstantiems Dainavos apygardos štabo vadovus. Tačiau ir Vilniuje banditai taip pat nebuvo atpažinti.

Lapkričio 26 d., gavus agento⁷ pranešimą, Alytaus apskrityje vėl buvo aptiktas štabo bunkeris, kuriame užmušti 8 banditai, tarp jų apygardos vado pavaduotojas, ir sučiuptas gyvas eilinis banditas Diksa⁸.

Diksa parodė, jog rugsėjo 23 d. štabo bunkeryje buvo užmušti banditai, turėję slapyvardžius „Žilvitis“⁹ ir „Mažytis“. „Žilvitis“ jam žinomas kaip vienas Dainavos banditų apygardos vadovų, o apie „Mažytį“ pranešė, kad jis vos kelios dienos iki žūties atvyko į štabą iš Klaipėdos krašto banditinio pogrindžio reikalais ir, būdamas slėptuvėje, buvo sunaikintas.

Tarp dokumentų, lapkričio 26 d. paimtų bunkeryje, rasta v[adinamosios] „Kazimieraičio rinktinės Geležinio Vilko grupės 3-iojo būrio veiksmų apžvalga“, kurioje

¹ Viktoras Abakumovas (1908–1954). Generolas pulkininkas (1945). 1940–1943 SSSR vidaus reikalų liaudies komisaro pavaduotojas. 1943–1946 SSSR gynybos liaudies komisaro pavaduotojas, vyriausiosios kontržvalgybos valdybos „Smerš“ (Mirtis šnipams. – E. G.) viršininkas. 1946–1951 SSSR valstybės saugumo ministras.

^{2, 3, 4} LSSR MGB Alytaus apskrities skyriaus agentai. Neišaiškinti.

⁵ „Džukas“ – Lionginas Baliukevičius (1925–1950). Nuo 1949 05 19 Dainavos partizanų apygardos vadas. Žuvo 1950 06 24 Žaliamiškyje (Lazdijų aps.).

⁶ „Vieversys“ – Julius Karpis (1927–1949). Nuo 1949 04 Dainavos apygardos vado adjutantas, apygardos štabo narys. Žuvo 1949 11 26 Varčios miške (Alovės vls. Alytaus aps.).

⁷ Agento slapyvardis ar pavardė nenurodyta.

⁸ Alfonsas Diksa – „Inžinierius“ (1926–1999). Nuo 1947 m. Dainavos apygardos Kazimieraičio rinktinės būrio partizanas. 1949 11 26 MGB kareivių sučiuptas bunkeryje Varčios miške.

⁹ „Žilvitis“ – Juozas Makarevičius (1926–1949). Dainavos apygardos Geležinio Vilko grupės būrio vadas. Žuvo 1949 09 23 Kalesninkų miške prie Žarnaučiznos k. (Alytaus aps.).

nurodoma, jog rugsėjo 23 d. buvo likviduotas bunkeris ir jame „žuvo partizanai“ „Mažytis“ ir „Žilvitis“.

Šiuos duomenis mes visapusiškai patikrinome ir nustatėme, kad Dainavos apygardos štabo bunkeryje rugsėjo 23 d. iš tikrųjų buvo užmuštas mūsų ieškomas žvalgas Pyplys Kazys, slapyvardžiu „Mažytis“.

„Mažyčio“ lavono fotonuotrauka [buvo] pateikta jo seseriai Pyplytei Onutei (agentė „Kleopatra“)¹⁰, sulaikytiems desantininkams Deksnui¹¹ ir Briedžiui¹², atvykusiems kartu su „Mažyčiu“ iš Švedijos, agentams „Bagdonui“¹³ ir „Obeliskui“¹⁴, sugautiems banditams Mockai Petru („Kairys“) ¹⁵ ir Petraičiui¹⁶.

Visi jie iš eilės skiriamųjų veido bruožų lavono nuotraukoje atpažino „Mažytį“.

Lavono nuotrauka buvo parodyta Latvijos SSR MGB agentui „Apoksui“¹⁷, kuris pripažino, kad tai gališ būti „Mažytis“, su kuriuo gegužės mėnesį abu atvyko iš užsienio.

Lavono ir gyvo nufotografuoto „Mažyčio“ nuotraukos ištirti ir palyginti buvo perduotos milicijos valdybos moksliniam techniniam skyriui. Pagal daugelį sutampančių lavono ir veido žymių, lyginant su kitomis dviem nuotraukomis, buvo padaryta prielaida, kad nuotraukose pavaizduotas tas pats veidas. Tyrimui buvo perduotos šešerių metų senumo „Mažyčio“ nuotraukos. Lavono veidas dėl sužeidimų šiek tiek sudarkytas, be to, nevykusiai nufotografuotas.

Lavono atpažinimas nebuvo vykdomas, nes užkasant lavonas buvo apipiltas rūgštimi, o dabar jį atkasus lavonas buvo suiręs.

¹⁰ Čekistai dažnai prievarta verbuodavo partizanų artimuosius, tremtinius. Iš tikrųjų daugelis minėtų kategorijų žmonių vengė dirbti čekistams, slapstėsi ir tik formaliai buvo laikomi MGB agentų įskaitoje. 1945 07 18 Pyplytę ištremė į Komiją (tėvai buvo palikę ūkį ir gyveno Dambroje pas gimines).

¹¹ Jonas Deksnys (1914–1983). Antinacinio ir antisovietinio pasipriešinimo dalyvis. Vienas BDPS ir Vyriausiojo Lietuvos Atstatymo Komiteto (VLAK'o) organizatorių. 1946–1949 VLAK'o ir BDPS Prezidiumo narys, Lietuvos pagrindžio atstovas užsienyje. 1949 05 01 su grupe desantininkų iš Švedijos atvykęs į Lietuvą, čekistų buvo suimtas ir užverbuotas. Nuo 1949 LSSR MGB–KGB agentas, slapyv. „Petrauskas“.

¹² Valdemaras Mykolas Bricdis (1908–1979). Lietuvos latvis. 1944 pasitraukė į Švediją. J. Deksnio grupės radistas. 1949 05 01 atvykęs į Lietuvą, čekistų sučiuptas ir užverbuotas. Dalyvavo SSSR MGB organizuotame dezinformaciniame radijo žaidime su Vakarų šalių žvalgybomis.

¹³ „Bagdonas“ – Algimantas Zaskevičius (1917–1980?). Lietuvos kariuomenės gen. štabo pulkininko (nuo 1940 07 – generolo) sūnus. Leitenantas. Nuo 1945 partizanas. 1946–1947 BDPS skyriaus įgaliotinis, Tauro apygardos vado pavaduotojas. 1947 03 11 čekistų suimtas. 1948–1951 LSSR MGB agentas smogikas, jų grupės vadas. 1956–1960 SSSR KGB agentas žvalgas. Nuo 1953 02 07 iki 1967 09 01 Vilniaus universiteto rusų k. vyr. dėstytojas (su pertraukomis).

¹⁴ „Obelinskas“ – J. Rudžionis. LSSR MGB agentas smogikas.

¹⁵ Iki 1946 m. ūkininkas Prūsokų k. (Marijampolės aps.). Vėliau – partizanas, būrio vadas Pricnų aps.

¹⁶ Antanas Petraitis – K. Pyplio giminaitis, jo ryšininkas.

¹⁷ „Apoksas“ – Vivudas Sveicas (Vivuds Sveics) (g. 1921). Latvijos SSR MGB agentas, kartu su K. Pypliu atvykęs iš Švedijos į Lietuvą.

Rugsėjo 23 d. bunkeryje buvo surasti amerikietiškas karinis reglano fasono apsiaustas, užsienio tipo žygio krepšys, du pistoletai ir automatas „MP-43“. Minėti daiktai visiškai identiškai paimtiems iš sulaikyto Deksnio daiktams.

Paimti iš bunkerio daiktai buvo parodyti Deksnui ir Briedžiui. Abu jie patvirtino, kad apsiaustas ir žygio krepšys priklausė „Mažyčiui“, juos jis įsigijo Stokholme kartu su Deksniu. Taip pat jie atpažino ginklus, kuriuos perdavė Švedijos žvalgybininkai prieš permesdami juos į Lietuvą. Išimti iš bunkerio ginklai visiškai identiškai ginklams, paimtiems iš Deksnio. Apsiaustas, lauko krepšys ir ginklai, paimti bunkeryje, buvo parodyti sulaikytam banditui „Kairiui“ ir „Mažyčio“ ryšininkui Antanui Petraičiui. Jie abu šiuos daiktus atpažino kaip priklausiusius „Mažyčiui“. Šiuo apsiaustu vilkėjo „Mažytis“, kai jie jį sutiko ir kitų viršutinių drabužių jis neturėjo. Lauko krepšį ir ginklus jis taip pat nuolatos nešiojosi su savimi.

Gaujos vadeiva „Kairys“ parodė, kad iš užsienio atvykęs „Mažytis“ susisiekė su jo vadovaujama gauja ir, jo padedamas, buvo pergabentas į Geležinio Vilko gaujos štabą, siekiant susitikti su Tauro apygardos ir rinktinės vadais. Paskutinį kartą „Kairys“ susitiko su „Mažyčiu“ rugsėjo pradžioje banditų rinktinės „Geležinis Vilkas“ štabe. Per šį susitikimą „Mažytis“ pareiškė „Kairiui“, jog jis gavo laišką iš Pietų [Lietuvos] srities ir privalo ten nuvykti.

Rugsėjo 20 d. „Kairys“ susitiko su Tauro apygardos vadu „Faustu“¹⁸ ir girdėjo, kaip banditai „Rytis“¹⁹ ir „Žaibas“²⁰ pranešė, jog „Mažytis“ išvyko į Pietų [Lietuvos] srities štabą. Jį lydėjo banditas „Žilvitis“, atvykęs iš minėto štabo.

Remiantis Alytaus apskrities skyriaus duomenimis, banditas „Žilvitis“ nukautas kartu su „Mažyčiu“.

Po to „Kairys“ jokių žinių apie „Mažytį“ nebegavo ir pastarasis jo vadovaujamos gaujos rajone (Prienu apskritis) daugiau nebeapsirodė.

Suimtas „Mažyčio“ ryšininkas jo giminaitis Antanas Petraitis parodė, kad pirmą kartą su „Mažyčiu“ jis susitiko š. m. gegužės mėn., kai tas atvyko iš Švedijos. Pirmasis susitikimas įvyko Antano Petraičio namuose. Paskutinį kartą Petraitis sutiko „Mažytį“ rugpjūčio pabaigoje. Šį kartą jis pareiškė ketinąs išvykti į kitą rajoną dėl to, kad bijąs suėmimo, nes jo slapstymosi vietą iššifravo [MGB] organai.

Iki pat suėmimo Antanas Petraitis palaikė ryšius su banditais, tačiau „Mažyčio“ daugiau nesutiko ir apie jo buvimą vietą žinių neturėjo.

Į „Mažyčio“ tėvų gyvenamąją vietą mes pasiuntėme agentę „Kleopatrą“, norėdami nustatyti „Mažyčio“ buvimą vietą. Agentė susitiko su „Mažyčio“ motina, kuri

¹⁸ „Faustas“ – Aleksandras Grybinas (1920–1949). Nuo 1948 10 Tauro apygardos vadas. Žuvo 1949 09 28 Šunakarių miške (Jankų vls. Šakių aps.).

¹⁹ „Rytis“ – Pranas Kleiza (1927–1951). 1949–1951 Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės štabo viršininkas, vadas. Čekistų suimtas 1949 12. Nutiestas sušaudyti 1951 01.

²⁰ „Žaibas“ – Vaclovas Voveris (1922–1949). Nuo 1948 11 Dainavos apygardos Kazimieraičio rinktinės vadas. Žuvo 1949 03 07 Kalcsninkų miške prie Takniškių k. (Alytaus aps.).

papasakojo, jog „Mažytį“ mačiusi tik rugsėjo mėn., ir jis, atrodo, paskui išvyko į centrą [Pietų Lietuvos srities partizanų štabą. – E. G.]. Iš ten esą jis mėginsias susisiekti su žmonėmis, atvykusiais iš užsienio.

Ieškant „Mažyčio“ ir nustatant jo ryšius, buvo pasitelktas MGB Prienų apskrities skyriaus agentas „Garnys“²¹. Jis lapkričio 16 d. pranešė, jog lapkričio 10 d. sutiko „Mažytį“ su grupe banditų, neva „Mažytis“ užėjo pas jį į namus ir dalyvavo išgertuvėse.

„Garnio“ informacijos sukėlė abejonių, tačiau pastarasis iki pat jo akistatos su dukra Albina tvirtino, jog sakė mums teisybę.

Po akistatos su dukterimi „Garnys“ prisipažino, kad jis pateikė išgalvotas žinias ir kad jis asmeniškai su „Mažyčiu“ nebuvo susitikęs. Pranešti išgalvotas žinias apie „Mažytį“, pasak jo, paskatino [MGB] organų susidomėjimas juo po to, kai jis pirmą kartą pranešė apie pasklidusius gandus, jog Prienų apskrityje pasirodęs „Mažytis“, taip pat noras ir toliau gauti pinigines išmokas. Norėdamas patvirtinti savo išgalvotus pranešimus, jis įkalbinėjo kaimynus pasakoti MGB darbuotojams, kad šiame rajone slapstosi „Mažytis“.

Buvo apklausti jo dukra, agentai „Šaltražis“²² ir „Pyragas“²³. Jie parodė, jog „Garnys“ įkalbinėjo juos pranešinėti MGB darbuotojams melagingus duomenis apie „Mažytį“, nors jie pastarą ir nebuvo sutikę.

MGB Kauno [miesto ir apskrities] valdyba, padedama agentės „Lidos“²⁴, sekė „Mažyčio“ ryšininą Vytautą Šalčių. Agentė „Lida“ informuodavo apie Šalčiaus susitikimus su „Mažyčiu“, apie agentės susitikimą su žmogumi, kurį Šalčius vadino „Mažyčiu“, ir gydomojo kelialapio į kurortą perdavimą „Mažyčiui“.

Vytautas Šalčius suimtas, siekiant tardymo metu patikrinti agentės „Lidos“ pranešimus.

Po ilgo Šalčiaus tardymo ir keturių akistatų jokių žinių apie savo ryšius su banditais ir konkrečiai su „Mažyčiu“, jis nepranešė.

Lapkričio 8–9 d. miške iš mūsų specialiosios grupės parinkti „banditų štabo atstovai“ organizavo agentūrinę Šalčiaus tardymo kombinaciją. (Tardė agentas „Bagdonas“). Legendinę banditų grupę Šalčius palaikė tikrais banditais ir papasakojo apie savo ryšius su Prienų apskrityje veikiančiais banditais, tarp jų ir su „Mažyčiu“. Su „Mažyčiu“ jis susitiko keturis kartus tokiomis pat aplinkybėmis, kaip ir Antanas Petraitis. Paskutinį kartą Šaltis su „Mažyčiu“ susitiko rugpjūčio 8–9 d. Daugiau „Mažytis“ šiame rajone nepasirodė. Apie kurortinį kelialapį jis papasakojo, jog asmeniškai dėl kelialapio į nieką nesikreipė, tačiau pasiūsti į kurortą jo tėvą stengėsi Šalčiaus motina. Ar jinai įsigijo kelialapį, jis nežinąs.

²¹ Neišaiškintas.

^{22, 23} LSSR MGB Prienų apskrities skyriaus agentai. Neišaiškinti.

²⁴ Neišaiškinta.

Minėti parodymai leidžia daryti išvadą, kad agentė „Lida“ apie „Mažytį“ pateikė neteisingas žinias.

Taigi įvykdžius minėtas priemones, galima teigti, kad [vienas iš] rugsėjo 23 d. sunaikintų dviejų banditų buvo užmuštas „Mažytis“ – Kazys Pyplys.

Priedai²⁵: Dokumentų nuorašai, patvirtinantys „Mažyčio“ likvidavimą.
Lietuvos SSR valstybės saugumo ministras generolas majoras

Kapralovas²⁶.

1949 m. gruodžio 10 d.

Nr. 3/s²⁷ – 1267

Vilnius

²⁵ Priedų byloje nerasta.

²⁶ Piotras Kapralovas (g. 1906). Generolas majoras (1945). VKP (b) narys (1927). Baigė SSSR NKVD aukštąją pasieniečių m-klą (1934). 1943–1944 SSSR NKVD vyriausiosios kontržvalgybos valdybos „Smerš“ viršininko pavaduotojas. 1944–1947 LSSR vidaus reikalų liaudies komisaro (ministro) pavaduotojas. 1947–1949 LSSR valstybės saugumo ministro pavaduotojas. 1949–1952 LSSR valstybės saugumo ministras, LKP(b) CK ir CK biuro narys.

²⁷ s – slaptas.